

A közösségi koncepciók holisztikus vizsgálata kortárs kontextusokban

Velics Gabriella*

DOI: 10.21549/NTNY.47.2024.4.2

A közösség olyan alapfogalom, mely a társadalomtudományokon belül több alaptudomány és alkalmazott társadalomtudomány szótárában megtalálható, ugyanakkor nem a megváltoztathatatlanul közös értelmezés mentén kerül át az egyes tudományágakba, hanem éppen a rugalmassága, a sokszínű megközelítés miatt válik több ágon is felhasználható alapfogalommá. Napjainkra a fogalom nem maradt meg a társadalomtudományok szerteágazó alap- és alkalmazott tudományági területén, hanem az élő természettudományok (ökológia, evolúciobiológia) és a műszaki tudományok (automatizálás és IT) területén is fokozottan használatba került. A tanulmány a közösség fogalmának 21. századi változását elsősorban a neveléstudomány és a szociológia nézőpontjából kíséri figyelemmel, gyakorlati célja a közösségfejlesztés szakmai közönsége számára kitekintést nyújtani a hármas megközelítésből (hely, érdeklődés, szellemi dimenzió), mely alapján tradicionálisan a közösségek szerveződnek. A kutatói érdeklődést az a kérdés irányította, hogy hogyan hatnak a 21. század társadalmi-technológiai kihívásai a 20. században gyökerező közösségfogalomra, milyen közösségfelfogásokkal találkozhatunk a szélesebb hazai és külföldi szakirodalomban és gyakorlatban, főként, ha kitekintünk a szorosán vett akadémiai keretből. A szakirodalmi gyűjtőmunka révén 12 közösségfelfogás, definíció került azonosításra, melyek mindegyikéhez a tanulmány gyakorlati példákat társít, hogy bemutassa az egyes fogalmak élő jellegzetességeit. A tanulmány célja, hogy jobban megértsük a közösségek természetét és szerepét; újdonságértékét pedig az adja, hogy a közösségfogalom ilyen tág értelmezésére még nem volt kísérlet, a bemutatott 12 fogalom a közösségfejlesztő szakemberek szakmai felkészítése során is eredményesen alkalmazható.

Kulcsszavak: közösség, definíció, közösségfejlesztés

Bevezetés

A közösség olyan alapfogalom, mely a társadalomtudományokon belül több alaptudomány és alkalmazott társadalomtudomány szótárában megtalálható, ugyanakkor nem olyan értelemben egységes fogalom, mint például a szimmetria, mely a művészetben, a műszaki tudományokban vagy akár a természettudományban is közös jelentéssel bír. A közösségfogalom nem a megváltoztathatatlanul közös értelmezés mentén kerül át az egyes tudományágakba, hanem pontosan a rugalmassága, a sokszínű megközelítés miatt válik több ágon is felhasználható alapfogalommá. Ernyőfogalom, melyet igen különböző módon értelmeznek, definiálnak és használnak. Klasszikusan a társadalomtudományokhoz kötődik, hiszen az emberrel mint társadalmi lényel, az ember által létrehozott társadalmi formákkal és a kettő kölcsönhatásával foglalkozó tudományágak mindegyikében megtalálhatjuk, nincs értelme arról értekezni, hogy vajon melyik birtokolja erősebben. Ugyanakkor vitathatatlan, hogy a fogalom számos eltérő megfogalmazásával, az attribútumok eltérő súlyozásával találkozhatunk a különböző

* Egyetemi docens, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Szombathelyi Pedagógiai és Pszichológiai Intézet, velics.gabriella@ppk.elte.hu

társadalomtudományi területeken (Hankiss, 2004; Arapovics, 2016; Horváth, 2020). Továbbmenve azt is érdemes megjegyezni, hogy a fogalom nem maradt meg a társadalomtudományok szerteágazó alap- és alkalmazott tudományági területén, hanem az élő természettudományok (ökológia, evolúcióbiológia) és a műszaki tudományok (automatizálás és IT) területén is fokozottan használatba került.

A tanulmány a közösség fogalmának 21. századi változását elsősorban a neveléstudomány és a szociológia nézőpontjából kíséri figyelemmel, gyakorlati célja a közösségfejlesztés szakmai közönsége számára kitekintést nyújtani a tradicionális hármass megközelítésből (hely, érdeklődés, szellemi dimenzió), mely alapján a közösségek szerveződnek. A közösségfogalom értelmezésének problémája már a Varga A. Tamás, Vercseg Ilona szerzőpáros által írt *Közösségfejlesztés* című könyvben is felmerül. Ott a felsorolás szintjén az alábbiak kerülnek említésre mint közösségformáló tényezők: érték, minőség, embercsoport, lokalitás, közös alkotás, érzés, eszme, életmód (Varga A. & Vercseg, 1998). A kutatói érdeklődést az a kérdés irányította, hogy hogyan hatnak a 21. század társadalmi-technológiai kihívásai a 20. században gyökerező közösségfogalomra, milyen közösségfelfogásokkal találkozhatunk a szélesebb hazai és külföldi szakirodalomban és gyakorlatban, főként ha kitekintünk a szorososan vett akadémiai keretből. A szakirodalmi gyűjtőmunka révén 12 közösségfelfogást, definíciót azonosítottam, melyek mindegyikéhez gyakorlati példákat társítottam, hogy bemutassam az egyes fogalmak élő jellegzetességeit. A gyűjtőmunka során a hazai szakirodalom mellett az ERIC adatbázis¹ és két, közösségfejlesztéssel foglalkozó nemzetközi folyóirat cikkei szolgáltak kiindulópontként: a *Community Development Journal*² és a *Community Development*³ azok a lapok, melyeket a Közösségszervezés BA szakos hallgatók szaknyelvi felkészítése során használok. Az ERIC adatbázisában a leggyakrabban az alábbi közösségfogalmak jelennek meg: tanulóközösség, felfedező közösség, gyakorlat orientált közösség. A közösségfejlesztés nemzetközi terepén pedig az akcióközösségek és az innovatív közösségek jelennek meg hangsúlyosabban. Az általam felállított 12 fogalom ennél tágabb értelmezését adja a közösségnek, és mivel ilyen összeállítás még nem készült, akár a magyar közösségfejlesztő szakemberek szakmai felkészítése során is eredményesen alkalmazható.

Közösségfogalmak – hangsúlyok, kihívások, változások

A közösségdefiníció tudományos problémájáról megjelent néhány írás vagy egy tudományág szempontjából mutatja be a fogalom történelmi alakulását (Barna & Márfi, 2009; Horváth, 2020), vagy olyan kora 20. századi szerzőket idéz, akiknek közösségfelfogása nem elegendő a 21. századi értelmezéshez. Barna Zsófia és Márfi András (2009) a szociológia és a szociálpszichológia területén érvényes közösségfelfogásokat vizsgálta, Horváth Csilla (2020) a terület- és településfejlesztés, míg Vercseg Ilona (2014) a közösségfejlesztés területén használatos fogalmi kereteket írja le. Munkáikban a közösség három leggyakoribb fogalmi kerete jelenik meg: a hely (territoriális fogalmi keret), az érdeklődés vagy választás (a kiscsoport szociálpszichológiai jellegzetességei mentén) és a szellemi, lelki közösség (melyet Vercseg szintén a helyhez és a valláshoz köt).

Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a közösség definíciója az elmúlt 25 évben milyen tartalmi változásokon ment keresztül. A közösség és a lokalitás egykor oly stabilan összetartozónak látszó kapcsolatát egyrészt az új médiaeszközök helyezik más megközelítésbe, másrészt a közösségek aktív médiaszereplővé, médiatulajdonosokká is válhatnak, meghatározva a róluk a nyilvánosságban zajló diskurzust (Doliwa & Purkarthofer, 2021).

1. Az ERIC adatbázis elérhetősége: <https://eric.ed.gov/>

2. A *Community Development Journal* az Oxford Academic kiadásában itt érhető el: <https://academic.oup.com/cdj>

3. A *Community Development* a Taylor & Francis Online kiadásában itt érhető el: <https://www.tandfonline.com/journals/rcod20>

A tanulmány a következő részben 12 közösségfogalmat sorol fel, bemutatva azok eredeti és felújított értelmezését, kapcsolódási pontjaikat más közösségfogalmak felé, hiszen a közösségek a valóságban nem csak egy típusba sorolhatók, és működésük során is változtatják pozíciójukat, átfedésben vannak.

Lokális közösség (community of place, geographic community)

George Hillary 1955-ben megjelent tanulmányában nagyívű empirikus kutatásra alapozva arra a megállapításra jutott, hogy a korabeli szakirodalmakból általa kigyűjtött 94 közösségdefiníció több mint kétharmadában csak egy szűk közös metszet van: a közösség olyan személyekből áll, akik társas interakciókba lépnek egymással egy földrajzi területen, és legalább még egy, de akár több közös kapcsolódási pontjuk van (Hillary, 1955). A mai napig ez a gondolat adja a territoriális közösség fogalom alapját: a tagok interakciókba lépnek egymással, kölcsönös kötődéseket alakítanak ki, és földrajzilag egy területen élnek (Horváth, 2020). Érdekes azonban meghúzni a határokat – és nem minden földrajzi méretben gondolkodni –, szem előtt tartva, hogy a közösségfogalom kapcsán általában olyan területi határon belül élőkről gondolkodunk, akik számára a közelség-távolság még lehetővé teszi, hogy személyesen ismerjék egymást, és a környezetre vonatkozó tudásuk (hagyomány, életmód, kihívások, megküzdési minták) azonos legyen. A lokális közösség kategória legtágabban a régióhoz, a megyéhez, a történelmi vagy kulturális tájegységhez köthető, de a hagyományos értelmezés megengedő abban a tekintetben, hogy a lokális közösség akár ennél kisebb területen is élhet, tipikusan egy településen, vagy azon belül a település egy részéhez kötődik (kerület, lakótelep, alvég). A külföldi szakirodalom az együttélés idejét nézve is tág teret ad az értelmezésnek, nem csupán az életvitelszerű tartózkodást tartja meghatározónak, hanem azt is, ha az adott területen az egyén rendszeresen megjelenik, időt tölt, például munkavégzés vagy szabadidő eltöltése céljából (Ife, 2002). Érdekes a magyar lokális közösségfogalmat ilyen irányban bővíteni, és a munkahely, az egyetem, az edzőterem, a kávéház, a kocsmá törzsközönységét is lokális közösségként értelmezni. E mikroközösségek említésére a magyar jogi szabályozásban is találunk példát (2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról, 66. §): a közösségi rádiók pályázatukban megjelölhetik egy településrész lakosságát vagy akár egy intézmény tagjait mint olyan közösséget, melyre a médiaszolgáltatás irányul. Ilyen orientációval működött hazánkban több településen is közösségi rádió, például Óriszentpéteren a Triangulum Rádió (Velics, 2015), vagy egyetemeken, például az EPER Rádió Budapesten az ELTE-n (Doliwa & Velics, 2023), és a Berzsenyi Rádió Szombathelyen (Velics, 2012).

A territoriális közösség fogalom érdekes vonatkozását tárja fel, ha a globális térben végbemenő folyamatokat is figyelembe vesszük. A nemzeteken átívelő, szabadon áramló tőke, munkaerő és szolgáltatások révén létrejövő fogyasztói világtérben a kereskedelem, a munkaerőpiac és a pénzügyi folyamatok globalizált egységeket hoznak létre. Nézetem szerint ezen egységek is felfoghatók közösségként, melynek tagjai ugyan nem egyéni, hanem szervezeti szinten ragadhatók meg, és szerepüket tekintve leginkább az érdekközösségekhez tartoznak (például az ENSZ és a Világbank). A földrészek, az államok, a nemzet, bár földrajzilag meghatározott területhez kötődő fogalmak, méretüknél fogva túlmutatnak a hagyományosan közösségként meghatározható csoportlétszámon. Ugyanakkor nem lényegtelen felhívni a figyelmet arra, hogy az államok és a nemzetek szintjén is értelmezhető a közösség (például az Európai Unió, a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége), itt azonban nem az egyének, hanem az országok az egyes tagjai a közösségnek.

Utasi Ágnes úgy érvel, hogy ezek az egységek nem lehetnek közösségek, mivel nem rendelkeznek az általa a fogalom értelmezéséhez nélkülözhetetlennek tartott szolidaritással és a közösség tagjaiért vállalt felelősségtudattal, esetükben hiányzik a mi-tudat. A rövid távú gazdasági és politikai érdekek mentén csak aktuális szövetségek köttetnek, melyek időben nem stabilak (Utasi, 2009).

A közösségfogalmat érintő tér-idő kihívás az internet megjelenésével csak erősödött. A 20. század utolsó évtizedeiben elektronikus leveleket cserélni, állományokat, fájlokat küldeni és fogadni, honlapokat működtetni már akár magánszemélyek is tudtak. A következő döntő lépcső, az internetalapú közösségi formák megjelenése pedig új megvilágításba helyezte a modernitás gondolkodásmódjához kötődő közösségfelfogást. Az a közösségfelfogás, mely a 20. század viszonyaira reflektál, a fizikai helyhez kötöttséget alapnak tekinti. Tönnies (1983) dichotomikus felfogást tükröző munkáiban világosan megkülönbözteti a közvetett emberi viszonyokra épülő társadalmat és az organikus, közvetlen emberi kapcsolatokra épülő közösséget. Ez a logika vezetett el egy másik megkülönböztetéshez a hagyományos közösségi formák és a közösségillúziók között, jelezve, hogy ezek a társadalmi szerveződés egymást kölcsönösen kizáró formái. A hagyományos közösségek iránti aggodalom több forrásból táplálkozott. A kihívást nem egyszerűen az internet jelentette. A folyamat a jóléti fogyasztói társadalom kiépülésével magyarázható és érinti a munka-magánélet időkeretének változását, a pénzügyi szorongás, a mobilitás, a technológiai változások, a média társadalmi képzeteket formáló jellegét, az értékek és a normák változását. Putnam (1995) érvelése szerint ezen tényezők vezettek a generációs különbségek felerősödéshez, mely a közösségi élet és a civil részvételi hajlandóság gyengülését eredményezte az amerikai társadalomban. Megoldásként a különböző társadalmi szinteken belüli és közötti újrapcsolódási pontok megtalálását szorgalmazta. Ennek révén a társadalmi tőke kollektív és individuális szinteken is megerősödne.

Barry Wellman munkáihoz kötődően erősödik fel egy másik felfogás, mely a közösségekre emberi kapcsolatok hálózataként tekint, a közösségfogalom középpontjában a közös lokalitás helyét a kölcsönösség (reciprocitás) veszi át (Wellman, 1979). A „behálózott” individuum társas tere túlmutat a földrajzi térhez kötött létezés korlátain, és nem csupán térben ágazik szét, hanem társas kapcsolatok tekintetében is gazdagodik, akár más társadalmi csoportból származókkal is reciprok kapcsolatokat képes kialakítani. Ehhez az értelmezéshez még nem társult az internet által „behálózott” individuumok közösségi képe, az Wellman későbbi munkáiban jelenik meg, és átvezet a virtuális közösség fogalmához (Rainie & Wellman, 2012).

Virtuális közösség (virtual community)

A rövid definíció a közösségi kapcsolódások virtuális jellegére utal, vagyis a tagok közötti kapcsolódás a média új eszközei révén valósul meg. Az újmédia a posztmodern médiakörnyezetben a digitális hálózati kommunikáció révén létrejövő médiatípus, mely a tartalom tekintetében multimedialis és interaktív jellegével tűnik ki. A platformok lehetővé teszik az egyéni és a közösségi cselekvéseket (Szakadát, 2006).

Az emberiség a honlapok, az emailek, az SMS és a Skype világán keresztül a 21. század hajnalán néhány év alatt ért el egy olyan személyes behálózottság állapotába, ahol 0–24 órában közöl, küld, kap és fogad hálózati társaitól információkat, ingereket. A félelem, hogy az internet csupán látszólag kapcsolja össze az egyéneket, és az izolációt növeli, alaptalannak bizonyult, bár a látszatkapcsolatok és a névtelen tömegtől származó külső kontroll számos pszichológiai, pedagógiai, párkapcsolati stb. veszéllyel jár(hat). Rainie és Wellman a hálózati közösség fogalmát korszerűsíti, rámutatva, hogy ezt a változást három tényező együttesen idézte elő: a társas hálózatok webes megjelenése (social media), az internet kapacitásának növekedése és a mindig mindenkit elérhetővé tevő mobilkommunikációs eszközök megjelenése. A szerzőpáros a 21. század technicizált, laza közösségekben létező, de ezer szálon összekötött és elköteleződő emberiségéről pozitív képet fest. Szerintük nem csupán a webes tartalmak létrehozása és megosztása, az információkhoz való korlátlan hozzáférés pozitívum, hanem az is, ahogy a kapcsolatok kilépnek a háztartás és a szomszédság közelségéből, vagy ahogy a munkafolyamatokban felértékelődik a teammunka, mely csökkenti a hierarchikus viszonyokat az individuumok között. Előnyként jelenik meg a korábbi erős kapcsolatok helyébe lépő laza kapcsolatok hálózati burka, mely a

személyes interakciók lehetőségein túl növekvő és változatos lehetőséget ad a tanulás és a problémamegoldás területén. A „behálózott individualizmus”-t nevezik meg mint az új társas operációs rendszert, felhasználva egy analógiát a számítógépek világából, ahol az operációs rendszerek összehangolást végeznek a különböző erőforrások között, és egységes kezelőfelületet teremtenek a programok és a felhasználó számára is. Ahogy ezek nélkül nem működik a gép, nélkülük nem működik a társadalom. Ilyen értelemben a hálózatok lettek a társadalmak új működési motorjai, világunk folyamatos fejlődése a behálózott individualizmuson alapul (Rainie & Wellman, 2012).

Körülmények hozta közösség (community of circumstance)

E közösségfogalom szerint tagok a véletlennek vagy valamilyen közösen átélt történésnek köszönhetően érzik az összekapcsoltságukat másokkal (Marsh, 1999). Ha a véletlent tekintjük rendezőelvnek, akkor ilyen közösségnek számít például az iskolai osztályközösség a beiratkozás után, amikor a résztvevőket még csupán az köti össze, hogy ugyanannak az iskola 9/A osztályának tanulói vagy egy újonnan épített lakópark lakói, akiket az élet egy helyre sodort. Esetünkben a közösségek működési mechanizmusai révén a körülmények hozta kvázi véletlen rendeződést idővel felváltja egy más típusú, például érdeklődés vezette (klikkesedés az osztályban) és felfedező közösség az iskolai csoport esetében, vagy érdekközösség, akciőközösség egy lakópark ügyeinek megoldásában. Ha a közösen átélt történetet tekintjük rendezőelvnek, akkor más jellegű közösségeket találunk, például egy tömegbaleset túlélőit és hozzátartozóikat, közös károsultakat egy csalássorozatban, azonos betegségben érintettek csoportját. Az összekötő kapocs az élmény, a helyzet, melynek nehézségeit és konfliktusait együtt próbálják megoldani. E közösségfogalom határos, illetve átfedésben lehet az akció- és az érdekközösséggel. Mindkettőre aktuális példa a népszavazási kezdeményezés az aktív eutanázia kérdésében Dr. Karsai Dániel és a folyamat közben szintén nyilvánosság elé lépő ALS betegségben érintett társai révén.

Érdekközösség (lobbying community)

Az érdekközösség a nemzetközi szakirodalomban a lobbiközösséggel egyenlő, magyarul még az érdekképviseleti közösség és a lobbiközösség szavakkal írható le. A lobbizás a politikai életben ismert fogalomnak számít, törvényes keretek között teszi lehetővé a kapcsolatok kiépítését és fenntartását a gazdasági élet és a politikai élet szereplői között előnyserzés vagy negatív hatás csökkentése céljából. Ilyen értelemben a lobbizás már pozitív fogalom, a hasonló célt szolgáló korrupció és megvesztegetés ellenpárja. Az eljárás szabályozott, a lobbistákat és a lobbiszervezeteket az EU-ban nyilvántartásba veszik, és egy bárki által szabadon kereshető, nyilvános adatbázist működtetnek. Az Átláthatósági nyilvántartás⁴ rögzíti, hogy mely szervezet kiknek a nevében és milyen érdekeket képvisel, valamint feltárja a tevékenység finansziális hátterét, és megnevezi a szervezet vezető tagjait.

A lobbiszervezet ezzel megbízott tagjai a kormányzati szerveknél lobbiznak (kijárnak, érvelnek, tanácskoznak) egy számukra előnyös politikai, gazdasági vagy szakmai szabályozás érdekében. A fogalom leggyakrabban az üzleti élet szereplőihöz (például gyorséteremláncok), ágazatokhoz (például dohányipar), illetve társadalmi csoportokhoz (például szivárványcsaládok) kötődik.

Mind többen ismerik fel, hogy a lobbitevékenység a civil szféra résztvevői számára is hasznos lehet. Személyes példám a Community Media Forum Europe⁵ nevű szervezet, mely a közösségi rádiózás európai szintű szabályozása és elismertsége érdekében fejti ki tevékenységét, EU-s tanácskozások résztvevője, megfigyelője, ta-

4. Az Átláthatósági nyilvántartás elérhetősége: <https://transparency-register.europa.eu>

5. A szervezet tevékenysége megismerhető a weblapon: <https://www.cmfe.eu/about>

lálkozások kezdeményezője, miközben önmaga is nonprofit szervezet, önkéntes vezetői körrel és közel 100 tagszervezettel: nemzeti közösségi rádiós és televíziós reprezentatív szervezetek, egyes közösségi rádiók vagy televíziók, tanácsadók, kutatók⁶ alkotják a szervezetet.

Ugyanakkor, felismerve, hogy a civil szféra tagjai a kevés információ vagy félreértések miatt nem használják ezt a technikát, támogatásként a lobbizásban jártas civil szervezetek példát és sorvezetőket mutatnak. Ilyen például a Friends of Earth által működtetett weblapon elhelyezett oktatóvideó és a lobbizás 5 leggyakoribb tevékenységelemének leírása az előkészületektől az utánkövetésig⁷. A közösségépítő, közösségekkel foglalkozó felsőfokú képzőintézmények közül pedig a The University of Kansas által fejlesztett Community Tool Boxot említem, mely gyakorlati, lépésről lépésre elsajátítható közösségépítő képességeket tanít online hozzáféréssel,⁸ az egyik lecke a lobbizással kapcsolatban részletekbe menő tanácsokat nyújt a leendő közösségépítőknek.⁹ Az érdekközösség kapcsán érdemes megemlíteni, hogy maga a tevékenységet kifejtő közösség és az a közösség, melyre tevékenysége irányul, eltérő érdekek mentén is mozoghat, ekkor érdekeltérések, súlyosabb esetben érdekütközések, konfliktusok fordulhatnak elő (Velics, 2015).

Érdeklődés vezérelte közösség (community of interest)

A csoport tagjait egy bizonyos dolog iránti érdeklődés hozza össze, ilyen lehet a hobbi, a rajongás valami/ki iránt és a kedvelt témák követése. Az érdeklődés vezérelte közösségek nyitottak és befogadók, a helyhez kötöttség és a személyes találkozások sem feltétlenül szükségesek (bár, többnyire évente egy-két ilyen alkalmat szerveznek) az online tér rendkívüli módon kedvez az ilyen közösségek létrejöttének és nemzetközi kiterjedésének. A csoport tagjai különböző társadalmi háttérrel rendelkezhetnek, nem számít az anyagi helyzet, az iskolázottság, az anyanyelv, ezek az ismérvek – bár a kommunikáció során kiderülhetnek –, nem lényegesek. A tagok lazán kapcsolódnak egymáshoz, sokszor csak annyit tudnak a másiktól, hogy ő is ugyanazért a személyért, dologért lelkesedik, ő is ugyanazt a tevékenységet űzi, például zenei előadók rajongói,¹⁰ autómobil-építők,¹¹ kaktuszgyűjtők¹² stb. A kapcsolódások a téma körül zajlanak, eljárásokat, trükköket, jógyakorlatokat osztanak meg egymással, nincs szakmai féltékenység, büszkék egymás eredményeire, ahogy azt Juhász Erika megfogalmazza: a közösségi tanulás révén gazdagodnak (Juhász, 2014). Az érdeklődés vezérelte közösségek a szervezettség különböző szintjén állhatnak: a lazán szervezett online közösségektől az egyesületi szintű bejegyzett közösségekig, ahol már akár jelentős tagdíj és szervezett rendezvények sora várja a tagokat.

6. A szerző a CMFE Expert Group tagja.

7. Friends of Earth weblap adott oldala: <https://groups.friendsoftheearth.uk/lobbying-whats-it-all-about>

8. University of Kansas, Center for Community Health and Development által működtetett Community Tool Box elérhetősége: <https://ctb.ku.edu/en>

9. A „Lobbizás döntéshozóknál” című lecke elérhetősége: <https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/advocacy/direct-action/lobby-decisionmakers/main>

10. A Magyarországi Depeche Mode Rajongói Klub 1987 óta élő közösség, weblapja: <http://www.depeche-mode.hu/hdmfc/index.html>

11. Az angol nyelvű, nyomtatásban és online is elérhető Model Cars magazin weblapján élénk közösségi élet folyik több téma köré szervezve. A magazin nyitólapján (<https://www.modelcarsmag.com>) ösztönöz a részvételre: „Nincs helyi klub? Nem találja a készletet? Fórumunk támogatja Önt. Tegye fel kérdéseit, tegye közzé fejlődését, vagy mutassa be építését! Ki tudja, lehet, hogy a végén még a fórumunkban is szerepelhatsz.” például ilyen formában: <https://www.modelcarsmag.com/forums/forum/51-diecast-corner/>

12. Magyar Kaktuszgyűjtők Országos Egyesülete: <https://kaktuszgyujtok.hu/atepites-alatt/index.php?rolunk>

Gyakorlatorientált közösség (community of practice)

Ez a kategória rokonságban áll az érdeklődés vezérelte közösséggel. Az azonosság a két közösség között, hogy tagjaikat valamely speciális érdeklődés köti össze; a különbség a két közösség között pedig az, hogy az érdeklődés vezérelte közösségek tagjai lehetnek amatőrök és olyanok, akik nagyon kezdők a dologban, a gyakorlatorientált közösségek tagjai csak szakemberek lehetnek, például állatorvosok, akik mozgásszervi betegségekre specializálódnak¹³ vagy IT-szakemberek, akik használják a JavaScript programnyelvet. A gyakorlatorientált közösségek tagjai nem csupán azonos társadalmi státuszt töltenek be, például mindannyian állatorvosok, hanem ezen belül is egy speciális területre összpontosítanak, mely nem csupán az érdeklődés szintjén (nem csupán hobbiból), hanem karrierjük szempontjából is kihívást és egyúttal fejlődést jelent. Az ilyen speciális tudás megszerzése folyamatos tanulást jelent, a gyakorlatorientált közösség a közösségi tanulás révén tökéletesítheti technikáját, tudását egy adott területen. A probléma, az eljárás, a részterület mind mélyebb megértésére és alkalmazására törekednek. Tevékenységük azonban sokszor túlmutat a karrier érdekében végzett folyamatos tanuláson, és szélesebb körű tudásmegosztás, ismeretterjesztő tevékenység is társul hozzá, de soha nem ez a fő irányvonal. Eljárásokat osztanak meg egymással, szükség esetén szakmai tanácsokat nyújtanak egymásnak, a tagok az online térben könnyen kapcsolódnak, kollaborációt alakíthatnak ki külföldi, azonos területen dolgozó szakmai csoportokkal.

A Wenger-Trayner szerzőpáros gyakorlatorientált közösség három ismervét emeli ki a (Wenger-Trayner & Wenger-Trayner, 2015):

- A tagság elkötelezettséget jelent a terület iránt, és ezáltal olyan közös kompetenciát, amely megkülönbözteti a tagokat a többi embertől.
- A tagok közös tevékenységeket és megbeszéléseket folytatnak, segítik egymást, és információkat osztanak meg, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy tanuljanak egymástól. A szerzők kiemelik: egy weboldal önmagában nem jelent közösséget, ahogy az azonos munkakör vagy cím sem. A tagoknak kapcsolatba kell lépni egymással és együtt tanulni. Bár a közösség tagjai nem feltétlenül dolgoznak együtt napi szinten, ezek az interakciók alapvető fontosságúak.
- A tagok közös erőforrás-repertoárt alakítanak ki: tapasztalatokat, történeteket osztanak meg, eszközöket és eljárásokat fejlesztenek, a visszatérő problémák kezelésének módját vitatják meg, protokollt fejlesztenek, azaz közös gyakorlatot alakítanak ki, melyet a csoport fémjelez (nevét adja hozzá). Ehhez időre és tartós interakcióra van szükség.

Innovatív közösség (community of innovation)

Az innovatív közösségek a gyakorlatorientált közösségekből nőhetnek ki, ahol a tagok egy része újszerű megoldások keresésében és alkalmazásában, tesztelésében érdekelt. Jelentős különbség, hogy a gyakorlatorientált közösségek tagjai több szervezetből érkezhettek, és a lazább munkakapcsolat is eredményes lehet. A gyakorlatorientált közösségek tagjai fejlesztésben nem vesznek részt, csak átveszik a kifejlesztett jógyakorlatot, az adott eljárást alkalmazzák, míg az innovatív közösség feltételez egy közös hátteret, egy szervezeti formát, melynek a közösség része, például vállalati kutatócsoport.

13. A Magyar Kisállat Ortopédiai Egyesület tagjai állatorvosok, a szervezet tevékenysége a weblapon bővebben megismerhető: <https://www.kisallatortopedia.hu/az-egyesuletrol>

Lim és Ong kutatási eredményei azt mutatják, hogy az innovációs közösségek egy szervezet keretein belül léteznek, és feladatuk, küldetésük a szervezeten belüli innovációk létrehozása. A hatékony problémamegoldást a tudásmegosztás, a felfedezés és az ötletgenerálás egyaránt szolgálják (Lim & Ong, 2019). A szerzőpáros rámutat, hogy a szervezetekben megmutatkozó innováció kedvező életkörülményeket kíván, melynek része az innovatív gondolkodást és a kreativitást értékek tekintő vállalati kultúra. Nyilvánvalóan szükséges továbbá a rendelkezésre bocsátott pénz, idő és humán erőforrás, a szellemi tulajdon kezelése, a motiváció fenntartása, a megismerést támogató segítő személyzet, és a szereplők közötti kölcsönhatási lehetőségek.

Az innovációs közösségek megértése és menedzselése egyaránt hasznos lehet az üzleti életben és makro-társadalmi szinten is. Az innováció előmozdítása a szervezetekben és az országokban korunkban jelentősen felértékelődött, az innováció lett a fejlődés egyik kulcstényezője (Velics, 2023).

Együttműködő vagy akcióközösség (community of action)

Az akció közösségekben a tagok egy közös cél érdekében a projekt idejére együttműködnek, például egy összetett munkahelyi feladat megoldása érdekében számítógéppel támogatott munkahelyi környezetben¹⁴ (Zacklad, 2003).

Az együttműködő vagy akcióközösségek azonban nem csupán információtechnológiai támogatással működhetnek, az együttműködés személyes kapcsolatokon keresztül hagyományos környezetben is megvalósulhat. Az akcióközösség jellemzője, hogy a tagok egy általuk problémaként definiált helyzetre keresnek megoldást, és a kivitelezésben is részt vállalnak. Részvételük a szakértelem és az önkéntes lelkesedés elegye, mesterek és laikusok együttműködése egyaránt elképzelhető. Wilkinson az amerikai helyi közösségek vizsgálata révén nyert definícióban a társadalmi kapcsolatok kiépítésének folyamatát, a közösségi érdekek követését és a helyi élet fenntartása érdekében végzett munkát nevezi meg (Wilkinson, 1991).

Az akcióközösségre az egyik példám a magyarországi közösségi rádiók példaértékű összefogásával valósult meg. A Kolontár környéki vörösiszap ipari katasztrófa következményeinek elhárítása idején működő Közös Hullámhossz Hírszolgálat (KHH) az érintett lakosság informálását szolgálta, a katasztrófa idején a térségben dolgozó szakmai és humanitárius szervezetek munkájának segítő partnereként. A rádió létrejöttében és működtetésében az ELTE-n működő EPER Rádió szakmai vezetői és önkéntes hallgatói erejükön felül vettek részt (Hargitai, 2011). A KHH működése jól mutatja az akcióközösségek három ismervét (Open Social, 2023):

- társadalmi összefogást hoz létre, mozgalmat teremt,
- önkénteseket bevonásával működik,
- valódi társadalmi változást eredményez.

A KHH az ország közösségi rádióit mozgatta meg Ajkától Debrecenig, hogy szabadidejük egy részét a helyi lakosság informálásának szenteljék, hiszen a térségben nem működött speciális vészhelyzeti rádióállomás, miközben a lakosság jelentős információhiánnyal küzdött.

Theodori kiemeli, hogy ilyenkor maga a cselekvés a fejlesztés, vagy másképpen fogalmazva, a fejlesztés maga a cselekvés (Theodori, 2005).

Az akcióközösségekre rendkívül sok példát ismerünk hazánkból is, hiszen a problémamegoldásra alapozott közösségi munka célorientált és belátható időn belül változást indukálva sikerélményt nyújthat az önkéntesek-

14. CSCW: Computer-Supported Cooperative Work, <https://cscw.acm.org/2024/>

nek, növelve a társadalmi jólétet nemcsak a helyi közösségben, hanem a példa kisugárzó hatása révén más közösségeket is hasonló akciókra inspirálhat – lásd például a közösségi kertek mozgalmát (Dan, 2022).¹⁵

Felfedező közösség (community of inquire)

Ez a közösségfogalom a neveléstudományban kap kiemelt szerepet. John Dewey pedagógiai hitvallásában és életművében központi szerepet kap a gyermekeket a valósággal való találkozásokon és tapasztalásokon keresztül nevelő elgondolás (Dewey, 1976). Az elméleti keret lényege, hogy az egyén a tanulást élményként tapasztalja meg a szociális, a kognitív és a tanítási jelenlét fejlesztése révén. A három tényező egymástól függő rendszerben működik, ezen tényezők kölcsönhatása eredményezi azt a környezetet, melyben az embernek közösségi lényként kell a hasznosítható tudást megszereznie, miközben önálló erőfeszítésekkel, akadályokat legyőzve, próbálkozva és tesztelve jut el a problémamegoldáshoz (Pukánszky & Németh, 1996). A felfedező közösség elgondolás ilyen formában leggyakrabban a 20. és 21. századi iskolában érhető tetten a tanárok és a diákok együttes munkája során (Ling, 2007) – a kollaboratív és a konstruktivista megközelítés szerint – az ilyen közösségek előnyei közé tartozik a csoporton belüli reflektív tudásépítés, a csoporttagok közötti társadalmi-hatalmi eltérések csökkenése, minimalizálása és az értelmező attitűd a jelenségek feltárása során. A felfedező közösség a közös tanulás módszerét alkalmazza, lehetővé teszi, hogy a tanulók kisebb közösségekben kapcsolódjanak egymáshoz, interakciókat folytassanak egy közös probléma megoldása érdekében, vagyis miközben együtt dolgoznak közösséget alkossanak. Molnár Pál (2013) egyetemi környezetben vizsgált egy ilyen közösséget, ahol a kurzusok hallgatói kutatócsoportokra bontva kaptak egy-egy témakört, melyhez a közösen írt összefoglalókat zárt online blogbejegyzésként osztották meg egymással. A kutató szignifikáns kapcsolatot tudott kimutatni többek között a közös tanulás érzékelése és a tanulói elégedettség, a közösségtudat és a tanulói elégedettség között (Molnár, 2013). A fogalom szorosan kapcsolódik a magyar közösségfejlesztésben is jól ismert tanuló közösség fogalomhoz, melynek az iskola világán túllépve két dimenziója ismert: az egyik a helyi közösségekben végbemenő fejlesztésekre összpontosít, és tanuló régiókról, tanuló városokról beszél (Benke, 2016; Kozma, 2016), a másik a kultúra irányából közelít, és a kulturális tevékenységek során végbemenő közösségi tanulást emeli középpontba (Juhász, 2014; Juhász & Szabó, 2016).

Státuszközösség (community of position)

A státuszközösség definícióját kézenfekvő, hogy a szociológiai értelemben használt státusz szó eredeti jelentéséhez kapcsoljuk, mely társadalmi pozíciót jelent, így az egyén életútja során betöltött szerepekhez és társadalmi pozíciókhoz kötődik, mint például az anyaszerep vagy a munkahelyi pozíció. A két példa kapcsán státuszközösségnek nevezhetjük a Kismama klubot, az egyetemi Berzsenyi Rádiót és a Jogász Egyletet is.

A státusz közösség lényege, hogy az egyén addig tagja a közösségnek, míg a státuszt betölti. Jellemző, hogy az emberek az életük egy meghatározó szakaszában beletartoznak ebbe a közösségbe, majd kimaradnak belőle. Például a hallgató (hallgatói jogviszony, hallgatói státusz) a szombathelyi Berzsenyi Rádió közösségébe csak addig tartozott bele, míg az egyetem kommunikáció szakos hallgatója volt. Ahogy végzett, már nem volt része ennek a közösségnek. (A rádiós közösség el is ballagtatta, rituálisan lezárta a vele való kapcsolatot.) A státusz azonban olyan jellemző, mely erőforrásként funkcionálhat, és bár az illető már nem birtokolja az adott státuszt, azt őrzi és reprezentálja, hiszen értéket hordoz. Erre példa lehet az egyetemi alumni közösségek olyan szimbólumrendszere, amely egy kívülállónak is mutatja, hogy valaki ehhez a közösséghez tartozott, például az egyete-

15. A hazai közösségi kertek gyűjtőoldala és a mozgalom weblapja: <http://kozossegikertek.hu/>

mi gyűrű. A státuszközösségekben az egyén élete egy bizonyos szakaszában vesz részt, ez idő alatt a hozzá nagyon hasonló egyénnel interakcióba lép, közösen élnek meg és oldanak meg helyzeteket, kapcsolatok és kötések alakulnak, melyek túlélhetik a státusz elvesztését, és további időszakokban is támaszt nyújthatnak. Az érettségiző osztályközösségek tagjai többnyire a ballagással elveszítik egymást, kevés tartós és erős kapcsolat marad meg, ugyanakkor a rendszeresen négy évente megszervezett találkozók lehetőséget adnak az információk cseréjére és a kapcsolatok megerősítésére, újrakötésére.

Célorientált közösség (community of purpose)

A célorientált közösségekben a tagoknak szándékukban áll egy helyzetben jól dönteni, helytállni, egy folyamaton végigmenni, és mindenképpen jól akarnak járni. A tévedések elkerülése végett a már tapasztalattal rendelkező tagok véleményére hallgatnak, és miután elérték céljukat, ők is készek megosztani tapasztalataikat. Így a közösség minden jelenlegi és jövőbeni tagja nyer, mégpedig információt, mely az adott helyzetben a döntésben segít, és a kívánt célt elérését valószínűsíti, eredményezi. A virtuális tér termelte ki ezeket a közösségi formákat, például ahol az apróhirdetések feladói, szálláshelyek, webáruházak közösségi értékelésen keresztül biztosítják, hogy a szolgáltatás igénybe vevője előzetesen megismerhesse az üzleti partnert, a korábbi ügyletek minősítését olvasva eldöntheti, hogy megbízhatónak tartja-e. E rendszereket hírnév-rendszereknek is nevezik, melyekben a felhasználók egymást értékelik, és a hírnév (reputáció) révén teremtődik meg (vagy nem) a bizalom a partner irányába. A reputáció ilyen módon konkrét mérőszámmá alakul (gyakran 5-4-3-2-1 csillag jelzi), és megkönnyíti a közösség tagjai számára a döntést. Ilyen kiterjedt felhasználói közösséget találunk például az eBay esetében, ahol a főoldalon még a vásárlás előtt átnézhetjük az értékeléseket: a termék állapotát, a csomagolást, az eladóval való kommunikációt, szinte az adás-vétel minden részletére kiterjedő leírásokat olvashatunk. Az eBay közösségben¹⁶ pedig tematikus szálakon folyik az üzenetváltás és a tanácsadás akár arról is, hogy mi a teendő, ha hamis terméket kaptunk.¹⁷ Ehhez hasonlóan értékeléseket tesz közzé az Airbnb és a Booking is a szállásfoglalások terén.

A hatás eléréséhez a közösségeknek kellően nagyoknak kell lenni (sokaság, létszám), és megfelelő szintű elkötelezettségre, kollektív képességekre van szükségük a közösség deklarált céljához viszonyítva. A rendszer alapja, hogy a célorientált közösség megfelelően sok tagból álljon, ezért olyan „egyszerű” célokat céloznak meg, mint az online adás-vétel, a szállásfoglalás, mely várhatóan sok felhasználót vonz, valamint ösztönözni kell a felhasználókat, hogy készek legyenek önmaguk is vélemények és értékelések feltöltésére a szolgáltatás igénybevétele vagy a vásárlás után. Ezért a hírnév-rendszereket működtető cégek akár kedvezményeket is biztosítanak az évek óta vagy rendszeresen értékelő felhasználóknak.

Értékközösség (community of values)

Utasi Ágnes a globalizáció haszonelvű céljaitól eltérő szervezeti formákra használja a fogalmat, olyan szervezetekre melyek a magasabb rendű humán érték érdekében szerveződnek (Utasi, 2009). Ilyenek lehetnek a nemzetközi környezetvédő szervezetek, a nemzetközi segélyszervezetek, de ide sorolhatjuk a hazai közösségfejlesztő szakmában ismert szellemi, lelki közösség kategóriájába tartozó vallásos értékközösségeket is (Vercseg, 2014). Itt kell megemlíteni az önkéntességet, mivel ezen szervezetek nagyban építenek az egyének szervezett

16. Az eBay közösség webes elérhetősége: <https://community.ebay.com/>

17. Hamis terméket kaptam, felhasználói fórum az eBay közösségen belül: <https://community.ebay.com/t5/Fashion/Received-fake-product-Can-t-get-ebay-to-step-in/m-p/34219966#M118434>

önkéntes tevékenységére. Az önkéntes közösségben végzett munka a társadalom hasznára válik, a közjót szolgálja, az egyén számára a civil aktivitás megélését teszi lehetővé, miközben a nyilvánosság számára is látható tevékenységével társadalmi felelősségvállalásra nevel (Markos, 2020). Az értékközösségek alaptulajdonsága, hogy a nemzetinél és a lokálisnál nagyobb léptékben, magasabb rendű, általánosabb emberi értékek és célok mentén szervezi magát, túllép a nemzetállami kereteken, terepe a nemzetközi szint. A globalizációval való nyílt szembenállás nem kritérium, viszont törekszik működését a globalizációtól függetlennek feltüntetni, transznacionális keretek között működni. Utasi tanulmányában Hankiss Elemérre (Hankiss, 2004) hivatkozva a kapcsolatokat létrehozó motivációt nevezi meg mint közösségformáló erőt, ez teszi lehetővé, hogy a tagok közös cél, érték vagy érdek mentén közösségi identitást (mi tudat) alakítsanak ki, amely az egymás iránti szolidaritáson keresztül elvezet a közös cselekvésig. Az értékközösségek tagjai Utasi szerint a lokálisan meglévő közösségi szolidaritásuk mellé vállalják ezen univerzális szolidaritást.

A globalizációhoz fűződő viszony kapcsán egyik példám a Greenpeace International, mely nyílt retorikája alapján szembenállónak tekinthető, például ahogy társadalmi és gazdasági területen kifejtett tevékenységüket megindokolják: „Szét akarjuk tépni azt a módot, ahogyan a vállalatok és a kormányok összejátszanak, hogy profitot termeljenek az emberek és a bolygó kárára. Felelősségre kell vonni őket az éghajlatra gyakorolt hatásukért és a biológiai sokféleség csökkenéséért.” (Greenpeace International, 2024) A közös szolidaritás felkeltése érdekében pedig az alábbi módon érvelnek: „Nem kevesebbre törekszünk, mint arra, hogy átalakítsuk azt, ahogyan a világot és benne magunkat látjuk. Támogatni szeretnénk a fogyasztásról a megosztásra, a versengésről az együttműködésre való áttérést. Csak az egymás iránti kollektív felelősségünk növelésével építhetünk zöld és békés jövőt.” (Greenpeace International, 2024)

A globalizációval szemben egyáltalán nem használ ellenérzésről tanúskodó retorikát, de nem is támogatja például a legnagyobb humanitárius mozgalom, a Nemzetközi Vöröskereszt és Vörös Félhold Mozgalom, mely hitvallásában a semleges, pártatlan és független szavakkal határozza meg tevékenységét. A szervezet Alapszabálya egyértelművé teszi, hogy mely értékek köré szervezi meg magát ez a nemzetközi közösség: a „Humanitás, pártatlanság, semlegesség, függetlenség, önkéntes szolgálat, egység és egyetemesség: ez a hét alapelv etikai, működési és intézményi keretet biztosít a Vöröskereszt és a Vörös Félhold Mozgalom munkájához. Ezek állnak a középpontjában a fegyveres konfliktusok, természeti katasztrófák és egyéb vészhelyzetek során rászoruló emberek megsegítésére irányuló megközelítésnek.” (International Committee of the Red Cross, 2020)

A mozgalom Vöröskereszt néven a világ katolikus kötődésű 90 országában van jelen, míg a Vörös Félhold név az iszlám országokban jelenik meg.¹⁸ A mozgalom számít a humanitárius érzésű emberekre mint tevékeny segítőkre és támogatókra. A szervezet nyitóoldalán mindkét táborát megszólítja, tájékozódásra és csatlakozásra egyaránt lehetőséget ad,¹⁹ ami messze túlmutat a pénzbeli adományok gyűjtésén.

Az értékközösség talán legismertebb megjelenése azonban a vallási értékek mentén létrejövő közösség. Korpics Márta (2020) a közösséget (communio) a transzcendenssel való kapcsolat mentén határozza meg, a szakrális tevékenységek a közösség fenntartását szolgálják, a közösség tagjai vertikálisan Istenhez, horizontálisan pedig egymáshoz kapcsolódnak. A zarándoklat például nemcsak az Istennel való kapcsolat megélését szolgálja, hanem lehetőséget teremt a közösség tagjai közötti kötődések kialakítására, megerősítésére is (Korpics, 2020). A keresztény vallási értékek megjelenése hazánk Alaptörvényében mintegy a magyarság keresztény közösségként való egyértelmű azonosítását is magában rejt (Salamon, 2013).

18. A Vöröskereszt és Vörös Félhold Mozgalom: <https://www.icrc.org/en/who-we-are/movement>

19. A Vöröskereszt weblapja itt elérhető: <https://www.icrc.org/en>

Értékalapú megközelítést alkalmaz Fraser is, aki a komunitárius politikai ideológia²⁰ értékei mentén ír le négy közösségi részvételi formát a politikai jobbtól a politikai bal felé haladva: anti-/ellenálló komunitáriusok és gazdasági konzervatív megközelítések, technikai-funkcionalista komunitáriusok és menedzserizmus, progresszív komunitáriusok és felhatalmazás (empowerment), radikális/aktivista komunitáriusok és transzformáció (Fraser, 2005).

Összefoglalás

A tanulmány a közösségfogalmak 12 kortárs értelmezési variációját mutatta be. A hazai közösségfejlesztéssel foglalkozó szakemberek tanulmányaik során leggyakrabban a fogalom klasszikusként ható három meghatározó jellegzetességével találkozunk, mely a közösségek lokális meghatározottságát, a tagok azonos érdeklődését vagy azonos szellemi kapcsolódását emeli ki. A tanulmányban bemutatott további értelmezések nem csupán az eltérés elméleti kapcsolódási pontjaira mutatnak rá, hanem a fogalmak gyakorlati életben való megjelenését is ábrázolják. A tanulmány célja az volt, hogy jobban megértsük a sokszínű közösségek természetét és szerepét, újdonságértékét pedig az adja, hogy a közösségfogalom ilyen tág értelmezésére és rendszerezésére még nem történt kísérlet. Várhatóan ez a 12 közösségfogalom a közösségfejlesztő szakemberek szakmai felkészítése során is eredményesen alkalmazható lesz, ugyanakkor a tanulmányban bemutatott közösségkategóriák hazai közösségekben való mélyebb vizsgálata további lehetőséget ad a kutatóknak, hogy feltérképezzék és részleteiben bemutassák az egyes fogalmak élő tulajdonságait.

20. A komunitárius politikai ideológia az embert társadalmi lényként írja le, a közösségeket értékes társadalmi formációknak tartja.

Irodalom

1. 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról. 66.§. (2010). <https://njt.hu/jogszabaly/2010-185-00-00>
2. Arapovics, M. (2016). A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. *Kulturális Szemle*, 6(2). <https://www.kulturalisszemle.hu/storage/app/media/pdf/Kulturalis-Szemle-2016-2-arapovics-maria-a-kozossegfejlesztes-alapfogalmai-es-a-kulturalis-kozossegfejlesztes-paradigmai.pdf>
3. Barna, Zs. & Márfi, A. (2009). A közösség fogalmának egyes megközelítései. In Feleky, G. (Ed.), *Közösségi relációk: elméletek, narratívák, hipotézisek* (pp. 205–218). Belvedere Meridionale.
4. Benke, M. (2016). A tanuló közösségek és a szakképzés. *Educatio*, 2, 184–197.
5. Dan, B. A. (2022). Community gardens. Innovative platforms for inclusive education. In Márkus, E., Boros, J., & Kozma, T. (Eds.), *Sustainability of innovation* (pp. 128–137). CHERD & Debrecen University Press.
6. Dewey, J. (1976). *A nevelés jellege és folyamata*. Tankönyvkiadó.
7. Doliwa, U. & Purkarthofer, J. (2021). Community media's role in changing centre – periphery relations through participatory, not-for-profit journalism. *International Journal of Media & Cultural Politics*, 17(2), 161–182. https://doi.org/10.1386/macp_00042_1
8. Doliwa, U. & Velics, G. (2024). Community radio in Hungary and its place in society, politics and education. *Polish Political Science Yearbook*. (Accepted manuscript.)
9. Fraser, H. (2005). Four different approaches to community participation. *Community Development Journal*, 40(3), 286–300. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsi037>
10. Greenpeace International (2024). *Live within our planetary boundaries*. <https://www.greenpeace.org/international/explore/people/>
11. Hankiss, E. (2004). *Társadalmi csapdák és diagnózisok*. Osiris Kiadó.
12. Hargitai, H. (2011). Közös hullámhossz hírszolgálat – az első veszélyhelyzeti ideiglenes közösségi rádió Magyarországon. *Civil Szemle*, 1–2(8), 21–41.
13. Hillary, G. A. (1955). Definitions of Community: Areas of Agreement. *Rural Sociology*, 20(2), 111–123. http://reader.library.cornell.edu/docviewer/digital?id=chla5075626_4306_002#mode/1up
14. Horváth, Cs. (2020). A közösség értelmezése, jellegzetességei és területi vonatkozásai: The Interpretation, Characteristics and Territorial Aspects of a Community. *Köztes-Európa*, 2(28), 103–125. <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekke/article/view/34259>
15. Ife, J. (2002). *Community Development, Creating Community Alternatives: Vision, Analysis and Practice*. Longman.
16. International Committee of the Red Cross. (2020. június 9). *Fundamental principles*. <https://www.icrc.org/en/fundamental-principles>

17. Juhász, E. (2014). A személyes tanulástól a kulturális tanuláshoz. In Juhász, E. (Ed.), *Közösségi művelődés, közösségi tanulás* (pp. 97–120). Debreceni Egyetem TEK BTK & KultúrÁsz Közhasznú Egyesület.
http://www.kulturasz.hu/letoltes/Kozossegi_muvelodes_kozossegi_tanulas_kotet.pdf
18. Juhász, E. & Szabó, J. (2016). Kulturális tanulás: a tanulás új dimenziója. *Educatio*, 2(25), 198–209.
19. Korpics, M. (2020). *A késő modern vallásosság közösségi mintázatai*. L'Harmattan.
20. Kozma, T. (2016). A tanulás térformáló ereje. *Educatio*, 2(25), 161–169.
21. Lim, M., & Ong, B. Y. (2019. október 4.). Communities of Innovation. *International Journal of Innovation Science*, 11(3), 402–418. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJIS-09-2017-0086/full/html>
22. Ling, L. H. (2007). Community of Inquiry in an Online Undergraduate Information Technology Course. *Journal of Information Technology Education*, 6, 153–168. <http://jite.org/documents/Vol6/JITEv6p153-168Lim258.pdf>
23. Markos, V. (2020). Önkéntes közösségek. In Pusztai, G. (Ed.), *Nevelésszociológia. Elméletek, közösségek, kontextusok* (pp. 223–242). Pallas Debrecina 20. kötet. Debreceni Egyetemi Kiadó.
24. Marsh, G. (1999). The community of circumstance – a tale of three cities: community participation in St Kilda, Knox and Lewisham. In Chekki, D. (Ed.), *Research in Community Sociology: Varieties of Community Sociology* (pp. 65–88). Jai Press.
25. Molnár, P. (2013). Blogkörnyezetben tanuló felfedező közösség tanulási hatékonyságának, közösségtudatának és elégedettségének vizsgálata. In Józsa, K. & Fejes, J. B. (Eds.), *PÉK 2013. XI. Pedagógiai Értékelési Konferencia – előadás összefoglalók* (p. 117). Szegedi Tudományegyetem.
https://acta.bibl.u-szeged.hu/59496/1/pek_2013.pdf
26. Open Social. (2023). *Community of Action*.
<https://www.getopensocial.com/community-types/community-of-action/>
27. Pukánszky, B., & Németh, A. (1996). *Neveléstörténet*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.
<https://mek.oszk.hu/01800/01893/>
28. Putnam, R. (1995). Bowling Alone – America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 64–78.
29. Rainie, L. & Wellman, B. (2012). *Networked: The New Social Operating System*. The MIT Press.
30. Salamon, L. (2013. november 7). *Keresztény értékek a magyar Alaptörvényben*. Barankovics Alapítvány:
https://barankovics.hu/_f/honlapra/salamon_laszlo_eloadas.pdf (2023. 10. 16.)
31. Szakadát, I. (2006). Új média, hálózati kommunikáció. In S. Nagy, K. (Ed.), *Szociológia* (pp. 165–178). Typotex.
32. Theodori, G. L. (2005). Community and Community Development in Resource-Based Areas: Operational Definitions Rooted in an Interactional Perspective. *Society and Natural Resources*, 18(7), 661–669.
33. Tönnies, F. (1983). *Közösség és társadalom*. Gondolat.
34. Utasi, Á. (2009). A közösségi kapcsolatok és a közélet. In Feleky, G. (Ed.), *Közösségi relációk: elméletek, narratívák, hipotézisek* (pp. 9–34). Belvedere Meridionale.

35. Varga A, T. & Vercseg, I. (1998). *Közösségfejlesztés*. Magyar Művelődési Intézet.
36. Velics, G. (2012). Adaptación y supervivencia de las emisoras de radio comunitarias en Hungría. In Martínez, M., Mayugo, C. & Tamarit, A. (Eds.), *Comunidad y Comunicación: Prácticas comunicativas y medios comunitarios en Europa y América Latina* (pp. 97–114). Editorial Fragua.
37. Velics, G. (2015). Whose interest will be served? Local media and their audience. *Media and Communication / Mediji I Komunikacije*, 3, 63–75.
38. Velics, G. (2023). A complex perspective on digital education development: From economic impact to community advancement. *Media – Culture – Social Communication*, 19, 37–48.
<https://doi.org/10.31648/mkks.8411>
39. Vercseg, I. (2014). *Közösségelmélet. Tantárgyi összefoglaló*. ELTE TáTK.
https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/33288/33%20Vercseg_Ilona_Kozossegelmelet.pdf?sequence=1
40. Wellman, B. (1979). The Community Question: The Intimate Networks of East Yorkers. *American Journal of Sociology*, 84(5), 1201–1231.
41. Wenger-Trayner, E. & Wenger-Trayner, B. (2015). *Introduction to community of practice*. <https://wenger-trayner.com/introduction-to-communities-of-practice/>
42. Wilkinson, K. P. (1991). *The community in rural America*. Greenwood Press.
<https://archive.org/details/communityinrural0000wilk/mode/2up>
43. Zacklad, M. (2003). Communities of action: a cognitive and social approach to the design of CSCW systems., *GROUP '03: Proceedings of the 2003 international ACM SIGGROUP conference on Supporting group work* (pp. 190–197). <https://dl.acm.org/doi/10.1145/958160.958190>

A Holistic Exploration of Community Concepts in Contemporary Contexts

Community is a fundamental concept found in the vocabulary of several basic and applied social sciences. However, its integration into individual disciplines does not adhere to a universally immutable interpretation. Instead, it thrives on its inherent flexibility and multifaceted approach, rendering it a fundamental concept applicable across diverse disciplines. In contemporary discourse, the concept of community has transcended the boundaries of basic and applied social sciences, extending its influence into the realms of life sciences, such as ecology and evolutionary biology, as well as engineering disciplines, such as automation and information technology. This paper traces the evolving paradigm of community in the 21st century, primarily focusing on educational and sociological perspectives. The practical intention is to go beyond the interpretation that traditionally identifies place, interest and intellectual or spiritual factors as community-shaping factors. The research interest has been guided by how the socio-technological challenges of the 21st century affect the concept of community rooted in the 20th century and what conceptions of community can be found in the broader literature and practice, especially when looking beyond the academic framework. The literature review has identified 12 distinct community concepts and corresponding definitions, each accompanied by practical examples to illustrate the living characteristics of each concept. This study aims to enhance comprehension regarding the nature and role of communities. The novelty of this paper lies in the fact that such a broad understanding of the concept of community has not been attempted before, and the 12 concepts presented can be effectively applied in the professional training of community development practitioners.

Keywords: *community, definition, community development*